

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle
prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

W A R S Z A W A

ROK III.

31 STYCZEŃ 1948

Nr 2.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
Sekretariat Generalny
Wydział Ekonomiczny

Warszawa, dnia 31 stycznia 1948r.

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

Nr   2
Rok   III

S p i s   r z e c z y:

1. BENGT SENNEBY
Kryzys w szwedzkim handlu
zagranicznym

Skandinaviska Banken
Quarterly Review
Nr 1, styczeń 1948

2. D. KONDRASZOW
Planowanie dochodów
budżetu państwowego
z przemysłu

Sowietskije Finansy
Nr 10, rok 1947.

KRYZYS SZWEDZKIEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO

Bengt Senneby, "Quarterly
Review" Skandinaviska Banken,
Vol. XXIX, No. 1, January 1948.

Spodziewano się powszechnie, że szwedzki handel zagraniczny w okresie powojennym charakteryzować będą poważne wstrząsy. Nawet w normalnych warunkach Szwecja, bardziej niż szereg innych krajów, zależna jest od handlu z zagranicą. Wielka blokada z okresu wojny spowodowała akumulację ogromnych i niezaspokojonych potrzeb importowych. W krajach, które przed tym zaliczane były do rzędu najważniejszych dostawców Szwecji, zniszczone zostały wskutek wojny ich systemy produkcyjne. W związku z tym Szwecja musiała przewidywać duże importy częściowo z nieznanych jeszcze źródeł.

Doświadczenia, które dała pierwsza Wojna Światowa usprawiedliwiały tego rodzaju obawy. W roku 1919 szwedzkie nadwyżki importowe wynosiły 958 milionów koron, a w 1920 roku - 1.036 mil.kr. W handlu z samymi tylko Stanami Zjednoczonymi nadwyżka importowa osiągnęła w roku 1919 sumę 584 mil.kr., podczas gdy w 1920 r. wzrosła do 650 mil.kr. Bilans płatniczy w latach 1919 - 1920 wykazał nadwyżkę wydatków w wysokości blisko 1.300 mil.kr.

Jak już powiedziano, należało oczekiwać podobnych skutków również i po ostatniej wojnie; nie odczuwano jednak niepokojów ze względu na fakt, iż Szwecja wykazywała dużą zdolność płatniczą. Rezerwa złota w Riksbanku i zagraniczne zobowiązania netto w pierwszym okresie 1945 roku wynosiły ponad 2.500 mil.kr. i wzrosły w ciągu tego samego roku do prawie 2.800 mil.kr. Przemysły, pracujące na eksport, były gotowe do podjęcia handlu zagranicznego.

Jednak, jak powszechnie wiadomo, przebieg wypadków nie był pomyślny, a powody tego były głównym tematem ostatnich dyskusji politycznych. Obecnie wszyscy zgadzają się, że na ogół kredyty, udzielone przez Szwecję innym krajom oparte były na zbyt optymistycznym sądzie o jej własnej sile finansowej. Zależność od innych krajów zwiększyła się jeszcze skutkiem złych zbiorów i niedostatecznej produkcji energii elektrycznej. Dalsze przyczyny tego stanu rzeczy znaleźć można w ogólnej polityce gospodarczej Szwecji: w ustaleniu maksymalnych cen na towary eksportowe, zniesieniu podatku obrotowego, dewaluacji walut zagranicznych, subwencji dla towarów konsumcyjnych i przerzuceniu części podatków bezpośrednich z konsumentów na producentów; wszystkie te zarządzenia albo przeciwdziałają bezpośrednio eksportowi, zwiększając jednocześnie import, albo też wywierają pośrednio te same skutki przez zwiększanie siły nabywczej konsumentów.

Celem niniejszego artykułu jest w mniejszym stopniu badanie przyczynowości, lecz głównie usiłowanie zobrazowania ogólnego przebiegu wypadków.

Ożywienie w okresie pokoju i ekspansja eksportu

Zakończenie wojny zainicjowało wielką ekspansję produkcji i zatrudnienia oraz wzmożenie dochodów i konsumpcji. Również w okresie dwu ostatnich lat wojny szwedzką sytuację gospodarczą charakteryzuje wielkie ożywienie, chociaż stan ten nie obejmował wszystkich gałęzi przemysłu i handlu. Duża część przemysłu eksportowego pracowała w trudnych warunkach, nie mogąc znaleźć rynków zbytu na swe towary. Lato 1945 roku było punktem zwrotnym także dla tych gałęzi wytwórczości; od tego czasu ożywienie stało się powszechne. Warunki dla szybkiej ekspansji gospodarczej były doskonałe. Niska stopa procentowa, duża płynność i dobre widoki na zyski pobudzały produkcję i inwestycje,

a wielka siła nabywcza społeczeństwa oraz duże potrzeby konsumpcyjne, niezaspokojone w okresie wojny, powodowały szybki wzrost popytu na dobra i usługi.

Zwiększające się ożywienie natychmiast po wojnie oznaczało bardzo wyraźny zwrot w handlu zagranicznym. Był on ograniczony do minimum w pierwszym półroczu 1945; jednak po zawieszeniu broni obroty poczęły wzrastać. Przede wszystkim ruszył eksport. Było to zjawiskiem naturalnym, ponieważ szereg ważnych przemysłów eksportowych nagromadził poważne zapasy podczas wojny. W związku z tym handel zagraniczny w drugim półroczu 1945 roku wykazał dużą nadwyżkę eksportową. Rozwój importu datuje się, począwszy od schyłku 1945 roku, a następnie trwa w stale rosnącym tempie w latach 1946 i 1947. Eksport zaś ustalił się na pewnym poziomie z chwilą, gdy nagromadzone zapasy zostały sprzedane i dostawy musiały być przeprowadzane z bieżącej produkcji. Dlatego też w szwedzkim bilansie handlowym zanotowano poważne deficyty w latach 1946 i 1947. Poniższa tabela obrazuje wartość handlu zagranicznego w latach 1945 - 1947 (w miliardach koron szwedzkich).

		Eksport	Import	Nadwyżki eksportu (+) lub nadwyżki importu (-)	
1945	Styczeń - czerwiec	293	363	-	70
	Lipiec - grudzień	1.465	721	+	744
Stycz.-grudzień 1945		1.758	1.084	+	674
1946	Styczeń - czerwiec	1.170	1.482	-	312
	Lipiec - grudzień	1.359	1.889	-	530
Stycz.-grudzień 1946		2.529	3.370	-	842
1947	Styczeń - czerwiec	1.246	2.267	-	1.021
	Lipiec - grudzień	1.622	2.518	-	896
Styczeń - grudz. 1947		2.868	4.785	-	1.917

Zagadnienie "twardej" i "miękkiej" waluty.

Wielki deficyt nie jest tylko charakterystyczny dla handlu szwedzkiego z krajami zagranicznymi. Podobne zjawiska spotyka się również na różnych obszarach walutowych, gdzie powstały szczególnie duże nadwyżki importowe w obrotach z krajami o walucie dolarowej lub wymiennej na dolary, co odnosi się do całego kontynentu amerykańskiego, Szwajcarii i Portugalii. Należy podkreślić, że również i przed wojną Szwecja miała poważną nadwyżkę importową w handlu z obszarem dolarowym. W okresie 1936-38 nadwyżka ta wynosiła przeciętnie 230 mil.kr. rocznie i była w wielkiej mierze finansowana przez dochody z eksportu i transportu morskiego do Imperium Brytyjskiego. Pokrywanie deficytów w tym zakresie nie było możliwe po wojnie z uwagi na braki dolarowe Wielkiej Brytanii. W dodatku, udział obszaru dolarowego w imporcie szwedzkim wzrósł szybko z około 24% w okresie 1936-38 do więcej niż 50% w 1947 roku. Z drugiej strony udział krajów dolarowych w szwedzkim eksporcie zwiększył się tylko z 15 do 30% w tym samym okresie. Stąd też nadwyżka importowa z obszarem dolarowym osiągnęła 984 mil.kr. w 1946 roku i 1.420 mil.kr. w okresie od I - X.1947.

Jeśli jednak włączymy do obliczeń dodatkowy dochód i wydatki w stosunku do innych państw, rezultat będzie nieco mniej deprymujący. Jeśli chodzi o dochody z transportu morskiego, to można przyjąć za fakt, że są one głównie w funtach szterlingach. W sumie bilans płatniczy z krajami zagranicznymi wykazał w 1946 roku deficyt w wysokości tylko 170 mil.kr., mimo faktu, że nadwyżka importowa wynosiła 840 mil.kr. Najważniejsze składniki bilansu płatniczego dla okresu 1936 - 1946 znajdziemy w poniższej tabeli:

(w milionach koron)

	1936/38 ^{x)}	1939	1940/44 ^{x)}	1945	1946
Eksport	1.786	1.889	1.203	1.758	2.529
Import	1.946	2.449	1.790	1.084	3.370
Ogólny bilans handlowy	-160	-610	-587	+674	-842
Dochód netto z transportu morskiego	+165	+237	+300	+300	+500
Inne składniki	+124	+111	.	+139	+170
Ogólny bilans płat.	+129	-262	.	+1.113	-170

x) Przeciętna roczna.

Istnieje prawdopodobieństwo, że w 1947 roku dochód Szwecji z transportu morskiego, turystyki itd. będzie przynajmniej taki sam jak w 1946 roku. Przewidując nadwyżkę importu w 1947 roku na około 2.000 mil.kr., deficyt w bilansie płatniczym będzie w przybliżeniu 1.300 mil.kr., a więc poważnie większy niż w 1946 roku.

Przyczyny i przebieg ożywienia importowego.

Najważniejszą przyczyną krytycznej sytuacji, w jakiej znajduje się szwedzki handel zagraniczny od dwu lat, jest niewątpliwie nieumiarkowany wzrost potrzeb importowych. Na jesieni 1944 roku praktycznie cały import z Niemiec został wstrzymany. Oznaczało to, że w końcowym okresie wojny Szwecja musiała zaspakać swe potrzeby w zakresie tych towarów, których sama nie mogła produkować w wystarczającej ilości z niewielkich zapasów,

jakie jej pozostały z okresów poprzednich. W momencie zawieszenia broni sytuacja odnośnie zaopatrzenia była bardzo krytyczna. Wiele przemysłów znalazło się z powodu braku surowców w takich trudnościach, że w ciągu paru najbliższych tygodni miało wstrzymać produkcję. W innych gałęziach renowacja i modernizacja sprzętu była w okresie wojny siłą rzeczy zaniedbana. Jest

więc rzeczą zupełnie naturalną, że gdy powstały warunki dla importu, przemysł usiłował zwiększyć swe zapasy oraz skompletować i zmodernizować fabryki tak szybko, jak to było możliwym. Wielkie ożywienie oraz duża nadwyżka siły nabywczej w kraju zwiększyły jeszcze bardziej potrzeby importowe, których rozwój pobudzała także niska stopa procentowa w kraju. Większość tych firm importowych, które niezwykle szybko i w wielkich ilościach powstawały po zakończeniu wojny, była w dużym stopniu zmuszona do pracy w oparciu o kapitały obce. Ponieważ zaś import wymagał niewątpliwie dużych nakładów pieniężnych - terminy dostaw były bowiem długie, a bardzo często dostawca z zagranicy żądał zaliczek - jest rzeczą możliwą, że mógłby on być częściowo zahamowany, gdyby stopa procentowa była wyższa.

Chociaż import w 1946 roku przewyższał wartościowo przeciętny okres 1936-38 o 73%, z trudem osiągnął on poziom przedwojenny, jeśli chodzi o wolumen ogólny. Import poszczególnych artykułów był bardzo nierówny. W odniesieniu do takich grup towarów jak: artykuły tekstylne, skóra, żywność, barwniki, skóry zwierząt, futra i oleje mineralne stwierdzić należy, że znajdowały się one powyżej poziomu importu z lat przedwojennych, podczas gdy zupełnie przeciwnie przedstawiała się sytuacja z węglem i koksem, tłuszczami i paszami. Jednak w całości import nie był zdolny do zapewnienia dostaw, odpowiadających warunkom przedwojennym. Charakterystyczną cechą importu w 1946 r., a jeszcze bardziej w 1947 roku było to, że udział dóbr konsumcyjnych wzrósł bardzo poważnie, zwłaszcza, jeśli nie chodzi o artykuły pierwszej potrzeby. Jest to częściowo rezultatem zwiększonej siły nabywczej szerokich mas ludności kraju, a częściowo wynika z wielkich braków podstawowych dóbr na całym świecie. Należy jednak podkreślić, że wielka nadwyżka importowa nie została spowodowana przez import artykułów luksusowych; w 1946 roku ta

- 7 -

kategoria wyniosła tylko parę setek milionów koron, przyjmując nawet określenie "luksusowa" w dość szerokim znaczeniu.

Natomiast zwiększenie udziału gotowych artykułów konsumpcyjnych w szwedzkim imporcie wpływało na jego wzrost. W tym samym również kierunku oddziaływała powszechna zwyżka cen światowych. Fakt ten ilustruje poniższe zestawienie opracowane przez Izbę Handlową (1935 = 100)

	Wskaźnik cen importowych	Wskaźnik cen eksportowych
1938	111	120
1945	281	205
1946	251	211
Styczeń 1947	258	214
Orzerwiec 1947	258	214
Próździernik 1947	268	274

Jasnym jest z tej tabeli, że ceny importu wzrosły znacznie szybciej niż ceny szwedzkich artykułów eksportowych. Wzrosły zwłaszcza ceny węgla i koksu. W 1947 roku węgiel i koks były prawie trzy razy droższe w porównaniu z okresem przedwojennym. Jest to częściowo skutkiem wysokiej ceny węgla polskiego, a częściowo skutkiem faktu, że prawie połowa szwedzkiego importu tego paliwa musi być kupowana w USA, co pociąga za sobą duże koszty transportowe. Fakt, że ceny artykułów eksportowych nie dorównały kroku ogólnemu trendowi przypisać należy głównie temu, że rząd obniżył ceny szwedzkich produktów drzewnych do poziomu znacznie niższego od rynku światowego. Dopiero w kwietniu 1947 roku zmieniona została ta niekorzystna polityka, skutkiem czego nastąpił wzrost cen eksportowych.

Rozwój eksportu.

Eksport w 1946 i 1947 roku pod względem ilościowym stanowiął zaledwie dwie trzecie artykułów, wywożonych w latach

przedwojennych, mimo faktu, że zapotrzebowanie na szwedzkie artykuły eksportowe było bardzo duże. Ten niski ilościowo eksport spowodowany był przede wszystkim brakiem paliw mineralnych, który utrudniał produkcję naszych najważniejszych artykułów eksportowych - miazgi drzewnej i papieru. Szwedzki import węgla i koksu w 1946 i 1947 roku osłabnął zaledwie około połowę poziomu przedwojennego, t.j. niewiele ponad 8 mil. ton. Bardzo rozwinięty import paliw płynnych tylko w nieznacznym stopniu skompensował deficyt w imporcie paliw mineralnych, a w związku z tym duża część produkcji lasów szwedzkich musiała być użyta, jako opał. Oblicza się, że zmniejszenie importu węgla o jeden milion ton powoduje skrócenie się eksportu miazgi drzewnej również o około milion ton. Oznacza to stratę prawie 400 milionów koron w walutach zagranicznych. Wycinanie drzewa na opał wymaga również stosunkowo dużej siły roboczej, która mogłaby być wykorzystana na inne cele.

Eksport jest również ograniczony przez brak wielu surowców. Dotyczy to zwłaszcza przemysłu papierniczego, gdzie produkcja nie może wznieść się ponad przedwojenny poziom wskutek niedostatecznego zaopatrzenia w miazgę drzewną.

Eksport wreszcie zmniejszony został wskutek nadzwyczaj ożywionego popytu na terenie samego kraju. Na przykład wewnętrzna konsumpcja papieru wzrosła w porównaniu z 1939 rokiem podwójnie. Wzrosła również konsumpcja artykułów przemysłu drzewnego. W przemyśle maszynowym istnieje poważna konkurencja pomiędzy rynkiem krajowym i zagranicznym. W większości dużych firm maszynowych (nie włączając stoczni) zamówienia na eksport do marca 1947 wynosiły zaledwie 25% wszystkich zamówień, które w sumie zapewniają ciągłość produkcji na prawie półtora roku.

Wpływ gospodarki światowej na szwedzki handel zagraniczny.

Do tej chwili rozpatrywaliśmy tylko wewnętrzne przyczyny kryzysu szwedzkiego handlu zagranicznego, podczas gdy wpływy zewnętrzne są prawdopodobnie nawet bardziej poważne. Wojna zmieniła w wielu wypadkach warunki, w jakich pracował zagraniczny handel szwedzki. Zniszczenie i dezorganizacja w Europie zmniejszyły poważnie rolę rynków europejskich, a częściowo nawet i Imperium Brytyjskiego w gospodarce szwedzkiej. Dlatego też Szwecja musiała zaspokajać swe potrzeby importowe, opierając się na krajach, które nie poniosły żadnych poważnych strat wojennych, jak USA, Szwajcaria i państwa Południowej Ameryki. Jednocześnie szwedzka nadwyżka importowa w obrotach z tymi krajami nie może być pokryta przez dochody z eksportu i transportu morskiego do krajów europejskich. Za eksport szwedzki płacono głównie walutami, nie wymienialnymi na rynku światowym, lub też był on udzielany na kredyt.

Konieczność odbudowy świata spowodowała, że Szwecja udzieliła kredytów zagranicznych w ilości, która w porównaniu z jej potencjałem okazała się zbyt wysoka. Kredyty te wynoszą 2.7 miliardów koron, z których tylko 0,6 miliarda nie ma charakteru handlowego. Poniższa tabela obrazuje, jak rozdzielone są te kredyty według poszczególnych krajów:

	(w mil.kr.)	
	Wysokość kredytu	Wykorzystanie na 30.VI.47
A. Kredyty poza handlowe (Finlandia, Norwegia, Dania, Holandia i Abisynia)	616	595
B. Otwarte kredyty eksportowe		
Finlandia	189	183
Norwegia	240	169
Dania	120	94
Holandia	88	86
Wielka Brytania	240	240
Francja	80	80
Polska	122	90
ZSRR	1000	49
Inne kraje	29	16
Ogółem B.	2.108	1.007
Ogółem kredyty	2.724	1.602

Sumę powyższych kredytów należy jeszcze powiększyć o daniny w postaci darów ze strony państwa i osób prywatnych ogólnej wartości około 1 miliarda koron. Około 950 mil.kr. z kredytów handlowych udzielono albo przed, albo natychmiast po zakończeniu wojny. Pozostałość, włączając w to 1 miliard kredytu, udzielonego ZSRR, przyznano w okresie powojennym. Kredyt dla ZSRR, jak to wynika z załączonej tabeli, został do chwili obecnej wykorzystany tylko w nieznacznym stopniu, lecz począwszy od 1948 roku jego rola wydatnie się zwiększy.

Reperkusje w dziedzinie wymiany zagranicznej
i polityki gospodarczej.

Bezpośrednim skutkiem niekorzystnego bilansu handlowego Szwecji były poważna obniżka zapasów złota i dewiz. Pod koniec wojny rezerwy te były poważne i rosły aż do połowy 1946 roku. Od tego momentu spadły o circa 2.3 miliardy koron. W poniższym zestawieniu uwidacznia się trend ruchu zapasów złota i dewiz (netto) w Riksbanku, począwszy od zawieszenia broni:

(miliony koron)

Na koniec		Złoto	Dewizy obce	Ogółem
czerwca	1945	2.009	580	2.589
grudnia	1945	2.024	758	2.782
czerwca	1946	1.985	988	2.973
grudnia	1946	1.371	538	1.909
czerwca	1947	606	155	761
grudnia	1947	362	378	740

W związku z tym nasuwa się zagadnienie, jak podzielona jest rezerwa dewizowa na waluty "twarde i miękkie" w różnych okresach czasu. Poniższa tabelka ilustruje zapasy różnych dewiz, będące w posiadaniu Riksbanku i Urzędu Zadłużenia Narodowego (National Debt Office) na podstawie kursów z dnia 1 lipca 1947r. Zadłużenie Riksbanku w koronach szwedzkich nie jest włączone do zestawienia. Cyfry wskazują, że zapasy szwedzkie twardych wa-

lut są praktycznie wyczerpane:

w mil.koron

W a l u t y	31.12.1945	31.12.1946	1.7.1947
Dolary amerykańskie	456	205	18
Franki szwajcarskie	5	7	4
Funt sterlingi	432	431	306
Inne waluty	108	183	137
O g ó ł e m	1.001	826	465

Możnaby sądzić, że osoby odpowiedzialne za szwedzką politykę gospodarczą, powinny w początkowym okresie uświadomić sobie, jaki kierunek przybierze handel zagraniczny i zahamować na czas gwałtowną ekspansję importu. Jednak aż do jesieni 1946 roku panowała ogólnie opinia, że ciężka sytuacja, w jakiej znalazł się wówczas świat, nie będzie trwała dłużej, niż parę miesięcy lub najwyżej rok. Ta opinia była jedną z podstawowych argumentów rządu w czasie debat na temat wielkiego układu kredytowego z ZSRR w listopadzie tego samego roku. Minister Handlu oświadczył wprawdzie w początkach grudnia tego roku, że regulacja importu może okazać się konieczna, ale zaprzeczył temu później Minister Skarbu. Wobec groźby możliwych ograniczeń, import rósł jeszcze bardziej, aż w połowie marca 1946 sytuacja była tego rodzaju, że rząd zmuszony został do wprowadzenia ogólnych restrykcji importowych. Jednak nadal jeszcze można było importować bez ograniczeń dużą liczbę podstawowych artykułów, a zaprowadzone restrykcje miały raczej liberalny charakter. Uznawały one licencje importowe na wszystkie towary, zamówione przed 15 marca 1946 z terminem dostaw do października 1947. Dlatego też początkowo ograniczenia nie mogły wpłynąć na wielkość importu.

Przeciwnie, ekspansja importu ciągnęła się przez cały 1947 rok. Plan importu na okres od 1 lipca 1947 do 31 grudnia 1948 szybko okazał się z różnych przyczyn nie do wykonania.

Aktywy w twardych walutach były praktycznie wyczerpane już latem 1947 i celem zabezpieczenia pozostałych rezerw złota władze były zmuszone pod koniec października przejąć prywatne pretensje szwedzkie w krajach dolarowych. Spis, zrobiony na dzień 30 kwietnia 1947, zawierał te pretensje w wysokości ponad 300 mil.kr. Krok ten jednak mógł być tylko czasowym zabezpieczeniem rezerwy złota. Jeśli ma ona być utrzymana na dłuższy okres czasu, musi być osiągnięta równowaga płatnicza z krajami zagranicznymi, a polityka handlu zagranicznego, którą prowadzono do obecnej chwili, powinna być zmieniona.

W obecnych warunkach celem szwedzkiej polityki handlowej musi być osiągnięcie równowagi płatniczej z obszarem dolarowym. Poza tym należy zwrócić baczną uwagę na fakt, aby równowaga taka była utrzymana przez okres kilku lat. Na razie widoki na zwiększenie eksportu do krajów dolarowych nie mogą być uważane za pomyślne. Biorąc pod uwagę dużą odległość, nie należy oczekiwać zwiększenia się wysyłki drogą morską artykułów drzewnych i rud. Spośród najważniejszych szwedzkich artykułów eksportowych jedynie miazga drzewna i papier mogą być w większych, niż dotychczas, ilościach wysyłane do Ameryki. W tym wypadku jednak konsumpcja wewnętrzna musi ulec ograniczeniu, lub też trzeba będzie skierować na kontynent amerykański część eksportu z rynków europejskich. Istnieje również możliwość, że redukcja taryf w USA ułatwi w pewnym stopniu eksport szwedzki, głównie w zakresie stali i maszyn.

Celem osiągnięcia równowagi stało się rzeczą niezbędną opracowanie nowego planu importowego na 1948 rok oraz przystosowanie wielkości eksportu do przewidywanego napływu walut. Przy opracowywaniu tego planu dołożono wszelkich starań, aby import przesunąć z krajów o twardej walucie do krajów o walucie "miękkiej", usiłując jednocześnie ograniczyć jego wielkość do istot-

nie koniecznych rozmiarów. Trudno jest przewidzieć rezultaty, jakie przyniosą dla handlu i przemysłu te nowe ograniczenia. Ogólnie jednak nie przewiduje się potrzeby wznowienia takich restrykcji z okresu wojny jak racjonowanie materiałów tekstylnych, lub butów. Plan ten jest elastyczny i możliwe są zwiększenia pewnych kwot, jeśli zajdzie tego potrzeba. Wydaje się jednak pewne, że rozwój i unowocześnienie przemysłów krajowych będzie przeprowadzane jeszcze przez dłuższy czas w powolnym tempie. Oczywiście, przemysł eksportowy będzie faworyzowany przy rozdzielaniu surowców oraz koniecznych urządzeń.

Ożywioną dyskusję wywołało zagadnienie, czy pożyczka dolarowa mogłaby być środkiem do wybrnięcia z kryzysu. Biorąc jednak pod uwagę, że trudności wymiany zagranicznej trwać będą prawdopodobnie jeszcze szereg lat, byłoby nierozsądnie pożyczać celem zaspokojenia bieżących potrzeb płatniczych. Z drugiej strony wydaje się, że należałoby zaciągnąć pożyczkę, aby pokryć licencje importowe, przyznane w 1947 roku. Tylko dzięki temu można będzie uzyskać mocną podstawę pod nowy plan.

Nadchodzący rok 1948 będzie niewątpliwie dotkliwą próbą dla sprawności szwedzkiej gospodarki. Niestety ciążą na niej znaczne zobowiązania i w wypadku jakichś nieprzewidzianych wydarzeń, np. złych zbiorów w 1948 r. załamałyby się wszystkie kalkulacje gospodarcze. Należy jednak podkreślić, że kryzys szwedzkiej wymiany handlowej jest tylko kryzysem płynności. Na dłuższy okres czasu Szwecja cieszy się posiadaniem dobrej zdolności płatniczej, a jej zadłużenie wobec zagranicy jest stosunkowo małe. Pod koniec 1946 roku jedynie pół procent ogólnego długu narodowego przypadało na zagranicę. Z drugiej strony zagraniczne aktywy Szwecji wzrosły szybko w wyniku przyznanych kredytów i obecnie osiągnęły sumę bardzo poważną.

D.KONDRASZOW

PLANOWANIE DOCHODÓW BUDŻETU PAŃSTWOWEGO Z PRZEMYSŁU

"Sowietskije Finansy",
r. 1947, Nr. 10

Ogromne znaczenie zysku w gospodarce społecznej oraz szczególna waga, jaką posiada w budżecie państwowym podatek obrotowy, wymaga od każdego pracownika państwowego aparatu finansowego głębokiego przestudiowania tych najważniejszych elementów akumulacji socjalistycznej. W artykule niniejszym zanalizujemy metodę planowania zysku w związku z opracowaniem budżetu państwowego. Istnieją dwa sposoby wyznaczania wielkości planowanych w zakresie zysku przedsiębiorstwa. Pierwszy z nich, to "rachunek bezpośredni", drugi, to metoda współczynników, nazywana również w praktyce "sprawdzianem ekonomicznym". Rachunek bezpośredni stosuje się w przedsiębiorstwach o niewielkim asortymencie wyrobów. Polega on na tym, że całość produkcji, przeznaczanej na zbyt (produkcja towarowa danego roku powiększona o różnicę remanentów z początku i z końca roku) wyrażona zostaje z jednej strony w cenach zbytu, z drugiej - według kosztu własnego. Różnica tych dwóch sum stanowi zysk planowy. Koszt własny określa się na podstawie kalkulacji roku poprzedniego, a następnie zmniejsza się odpowiednio do planowanej na dany rok redukcji kosztu własnego.

Wartość remanentu produkcji z roku poprzedniego ocenia się według faktycznego kosztu własnego na podstawie sprawozdań rachunkowych.

Koszt własny wyrobów, poprzednio nie wytwarzanych, które nazywamy "produkcją nieporównywalną", określa się według planowych kalkulacji. W kalkulacjach tych koszt poszczegól-

nych elementów ustala się w drodze obliczeń, opartych na doświadczeniu początkowego okresu pracy przedsiębiorstw, które analogiczne wyroby już produkują.

Metodę współczynników stosuje się przy obliczeniu zysków przedsiębiorstw o różnorodnym asortymencie wyrobów.

Przy tej metodzie obliczenie wyników finansowych (tj. zysku lub strat) odbywa się na podstawie przeciętnej rentowności produkcji w roku poprzednim (zazwyczaj w przeliczeniu na jeden rubel planowego kosztu własnego, dotyczącego sprzedanych wyrobów).

Metodę współczynników stosuje się, jako środek pomocniczy również i w tych przedsiębiorstwach, gdzie zysk obliczany jest metodą bezpośrednią. Czyni się to w tym celu, ażeby wyjaśnić wpływ struktury asortymentu na rentowność produkcji. Analizuje się mianowicie zmiany, zaszłe w asortymencie i określa się, jak oddziaływał na rentowność wzrost lub zmniejszenie się udziału, przypadającego na tę lub inną grupę wyrobów. Metoda ta pozwala zatem wyjaśnić celowość gospodarczą tych lub innych modyfikacji asortymentu. Trzeba brać jednakże pod uwagę, że często zmiana stosunku procentowego wyrobów o różnej rentowności, dając wzrost zysku, może spowodować jednocześnie spadek podatku obrotowego. Dlatego też kwestię celowości gospodarczej zwiększenia udziału tego lub innego wyrobu w ogólnej produkcji rozstrzygnąć należy po zbadaniu, jaki to wywiera wpływ na całość akumulacji (tj. na zysk łącznie z podatkiem obrotowym).

Należy zwracać na to uwagę również i w tych wypadkach, gdy płatnikiem odliczeń od zysku jest przedsiębiorstwo, podatek zaś obrotowy opłaca instytucja zbytu.

Oczywiście, o wyborze rodzaju asortymentu decydować

musi interes społeczno-gospodarczy. Na przykład, jeśli fabryka włókiennicza zwiększy w swym asortymencie udział tkanin o specjalnie trwałym zabarwieniu i zmniejszy odpowiednio produkcję tkanin o kolorach niestrawnych, to zmianie takiej można tylko przyklasnąć.

W praktyce i w literaturze powstają często spory co do zalet tej lub innej metody obliczania zysków. Polemika ta jest w gruncie rzeczy bezprzedmiotowa. Dobra jest ta metoda, która szybciej doprowadza do słusznych wyników. A więc, jeśli możliwe jest prawidłowe obliczenie zysku w drodze bezpośredniego obrachunku, nie ma powodu do stosowania metod bardziej skomplikowanych. Trzeba jednak przyznać, iż obrachunek bezpośredni nieraz bywa wadliwy dlatego, że koszt własny wyrobów sztucznie się przy tym powiększa, asortyment zaś pogorsza. Przeciwno takim zniekształceniom rzeczywistości skierowana jest właśnie metoda współczynników, uniemożliwiająca obniżenie zysku w drodze manewrowania strukturą asortymentów i innymi czynnikami kalkulacji. Oczywiście, jeśli zmiana struktury asortymentu przewidziana jest w planie, to do sumy zysku, wyliczonej metodą współczynników, wprowadza się odpowiednią poprawkę.

Zademonstrujemy na następującym przykładzie sposób określania planowego zysku w drodze bezpośredniego obrachunku, przy założeniu, że cała produkcja zostanie zbyta w roku planowanym.

Typ wyrobów	Ilość wyrobów	Koszt własny w roku poprzednim	Założone obniżenie kosztu własnego w %	Cena zbytu bez podatku obrotowego
A	100	1000	1%	1.100
B	200	2000	2%	2.200
C	300	3000	3%	3.300

Celem obliczenia wyników finansowych, planowanych na dany rok, należy przede wszystkim określić koszt własny z uwzględnieniem planowanej obniżki. Koszt ten wyniesie dla każdego typu wyrobów sumy następujące:

$$\text{Typ A)} \quad \frac{1000 \times 99}{100} = 990$$

$$\text{Typ B)} \quad \frac{2000 \times 98}{100} = 1960$$

$$\text{Typ C)} \quad \frac{3000 \times 97}{100} = 2910$$

Zysk dla każdego typu wyniesie

$$\text{Typ A)} \quad (100 \times 1100) - (100 \times 990) = 11.000$$

$$\text{Typ B)} \quad (200 \times 2200) - (200 \times 1960) = 48.000$$

$$\text{Typ C)} \quad (300 \times 3300) - (300 \times 2910) = 11.700$$

$$\text{Razem} \dots\dots\dots 176.000$$

Stopę rentowności przedsiębiorstw wyrazi stosunek procentowy sumy zysku do kosztu własnego, mianowicie:

$$\text{Typ A)} \quad \frac{11000 \times 100}{99000} = 11,11\%$$

$$\text{Typ B)} \quad \frac{48000 \times 100}{392000} = 12,45\%$$

$$\text{Typ C)} \quad \frac{117000 \times 100}{873000} = 13,40\%$$

Rentowność przeciętna dla całego przedsiębiorstwa wyniesie:

$$\frac{176000 \times 100}{(99000 + 392000 + 873000)} = \frac{17600000}{1364000} = 12,9\%$$

Przykład ten oparty jest na założeniu, że cała wykonana produkcja zostanie zbyta. Gdyby zaś zaplanowany został na koniec roku pewien remanent, wówczas w obliczeniu powyższym zmieni się ilość produkcji zbytej i odpowiednio do tego stopa

zysku. Jeśli zaś bilans otwarcia zawierał także remanent, przechodzący z roku poprzedniego, to stopę jego rentowności oblicza się oddzielnie; zmniejszenia zaś kosztu własnego w tym wypadku nie bierze się pod uwagę, gdyż dotyczyć ono może tylko produkcji, planowanej na dany rok.

Zastosowanie metody współczynników przy określeniu planowanej na dany rok akumulacji oparte jest na założeniu, że przy niezmiennych warunkach zysk zwiększy się w porównaniu z rokiem poprzednim proporcjonalnie do wzrostu wolumenu zbywanej produkcji.

Założmy, że według planu na rok 1948 wolumen zbywanej produkcji, liczony po koszcie własnym z r.1947, przewiduje się w wysokości 1.500 tys.rb., rzeczywisty zaś wolumen produkcji, dostarczonej na rynek w 1947 r., wyniósł według kosztu własnego tegoż roku 1.000 tys.rb. Wzrost sumy ze zbytu produkcji wyniesie zatem w 1948 r. 50%. Jeżeli więc w r.1947 osiągnięto 100 tys.rb. zysku, to w roku planowanym zysk musi wynieść 150.000 rb. Sumę tę należy następnie podwyższyć odpowiednio do postulowanego obniżenia kosztu własnego zbywanej produkcji.

Przypuśćmy, że koszt własny planowanej na rok 1948 produkcji ma być niższy o 3%. Przed ustaleniem wyników należy uwzględnić wpływ kosztu własnego remanentu przechodzącego z roku poprzedniego. Należy bowiem pamiętać, że ustalenie wielkości planowanych opiera się na założeniu przeciętnego rocznego kosztu własnego wykonanej produkcji, bez uwzględnienia remanentów otwarcia i zamknięcia.

Jeżeli więc w remanent z roku poprzedniego wkalkulowane były koszty własne wyższe od przeciętnego kosztu z roku bieżącego, wówczas planowane obniżenie kosztu własnego odpowiednio powiększa się. I odwrotnie - w razie przejścia na

dany rok remanentu o niższym, niż przeciętny roczny, koszcie własnym - należy postulowane obniżenie kosztów proporcjonalnie skorygować, tj. ograniczyć.

Założmy, że zmniejszenie kosztu własnego zbywanej produkcji wynieść powinno 2,5%. Wówczas oszczędność, wynikająca z tego faktu, w naszym przykładzie wyniesie:^{x)}

$$\frac{1.500.000 \times 2,5}{100} = 37.500 \text{ rb.}$$

Oprócz obniżenia kosztu własnego uwzględnione być muszą również inne czynniki, oddziaływujące na wysokość zysku, np. obniżka cen zbytu, zmiana rentowności wskutek zmian w asortymencie i.t.p. Przypuśćmy, że ceny zbytu niższe zostały w porównaniu z rokiem poprzednim o 2%. Zmniejszenie zysku z tego tytułu wyrazi się w naszym przykładzie sumą 33 tys. rubli, co wynika z następującego obrachunku: Wartość realizacyjna produkcji r. 1948 (przy założeniu niezmiennego w porównaniu z rokiem 1947 kosztu własnego) wyniosłaby w naszym przykładzie 1.650 tys. rb., w czym 1.500 tys. rb. koszt własny i 150 tys. rb. zysk; planowane obniżenie cen w wysokości 2% od sumy 1.650 tys. rb. stanowi 33 tys. rb.

Przypuśćmy dalej, że w ogólnej masie zbywanej produkcji nastąpiła tego rodzaju zmiana udziału procentowego poszczególnych grup wyrobów, że w wyniku ostatecznym rentowność całego asortymentu wzrosła.

Ażeby określić, jak te zmiany asortymentu oddziaływały na przeciętną stopę zysku, przeprowadzamy obrachunek następujący:

-----

x) przy wartości produkcji wynoszącej według kosztu własnego 1947 r. - 1.500.000 rb. (przypisek tłumacza)

Grupy wyróbów	Rok poprzedni (1947)			Rok planowany (1948)		
	udział	stopa(%)	współczyn	udział	stopa(%)	współczyn
	procento-	rentow-	nik	procento-	rentow-	nik
	wy w zby- cie	ności	poz.3 x poz.2 100	wy w zby- cie	ności wg: roku po- przednie go	poz.5 x poz. 6 100
1	2	3	4	5	6	7
A	20	25	5	30	25	7,5
B	30	10	3	30	10	3,0
C	50	4	2	40	4	1,6
	100		10,0	100		12,1

W ten sposób przy jednakowej rentowności poszczególnych grup wyróbów w obu latach nastąpił jednakże w r.1948 wzrost przecietnej rentowności całego wolumenu produkcji z 10 do 12,1%, a stało się to jedynie na skutek zmiany udziału procentowego poszczególnych wyróbów w ogólnej produkcji; mianowicie nastąpił wzrost grupy A z 20 do 30% i spadek grupy C z 50 do 40%. Wprowadzając ten dodatkowy wzrost rentowności do naszego poprzedniego obrachunku, otrzymamy sumę zysku dodatkowego, wynoszącą:

$$\frac{1.500.000 \times 2,1}{100} = 31.500 \text{ rb.}$$

Sumując składniki naszego obrachunku, przekonamy się, że planowana suma zysku dla produkcji porównywalnej, wynosić powinna 186 tys.rb.

Następnie trzeba jeszcze uwzględnić zysk, który przedsiębiorstwo osiągnie z produkcji nieporównywalnej, tj. nowej. Załóżmy, że w kalkulacji planowej koszt własny produkcji nieporównywalnej miał wynosić 120 tys.rb. (iloczyn ilości wyróbów przez koszt własny jednostki); cena zaś zbytu tych nowych wyróbów zaplanowana została przy założeniu 5% rentowności. W tych warunkach zysk z produkcji nieporównywalnej wyra-

zi się sumę

$$\frac{120000 \times 5}{100} = 6.000$$

Ogólna zaś suma zysku przedsiębiorstwa wyniesie przy tych założeniach $186.000 + 6000 = 192.000$ rb.

Rozbieżności pomiędzy bezpośrednim obliczeniem zysku a obliczeniem jego przy pomocy metody współczynników powinny być usuwane przez konfrontację obu rodzajów obrachunku. Przy prawidłowym obliczeniu obie metody powinny dać wynik jednakowy. Niestety, w praktyce spotykamy niemało wypadków, gdy niedostatecznie ścisły obrachunek teoretyczny organizacji nadrzędnej nie został we właściwym czasie sprawdzony na miejscu według stanu faktycznego, co prowadziło do grubych błędów i powodowało w przedsiębiorstwach bądź nadmierne napięcie finansowe, bądź też nadmierną płynność. Oczywiście jest, że "orientacyjne", przybliżone obliczenia zysku są niedopuszczalne. Takie bowiem metody osłabiają bodźce do powiększania rentowności gospodarki i do przestrzegania zasady gospodarności.

Zdarzało się nieraz, że stopa rentowności roku poprzedniego, przyjęta za podstawę planowania zysku na rok następny, okazała się później nieścisłą. Jeśli ujawni się to przed zatwierdzeniem budżetu, należy wprowadzić do projektu odpowiednie poprawki dwustronne, tj. zarówno co do stopy rentowności jak i co do obniżenia kosztu własnego, ponieważ oba te czynniki są ze sobą związane.

Założmy, że przy opracowaniu planu finansowego na rok 1948 stopa rentowności przedsiębiorstwa wyznaczona została na podstawie następujących danych dla roku 1947.

	Kwartaly I-III według sprawozdań	Kwartał IV według przewidywań	Razem rok 1947
Wartość zbytej produkcji, obliczona według komercyjnego kosztu własnego	1.000.000	400.000	1.400.000
Zysk w liczbach bezwzględnych	100.000	60.000	160.000
Stopa rentowności	10%	15%	11,43%

W planie na rok 1948, opracowanym na podstawie powyższych danych, wolumen zbytu produkcji, obliczony według kosztu własnego r.1947 oraz zysk pochodzący ze zbytu tej produkcji przy zastosowaniu wydedukowanej wyżej stopy rentowności, określone zostały jak następuje:

Wolumen zbytu, obliczony według kosztu własnego w roku 1947	2.000.000
Przyjęty za podstawę (patrz tabelka poprzednia)	
% rentowności za rok 1947	11,43%
Suma zysku przy powyższej rentowności	228.600
Zadane obniżenie kosztu własnego	2%
Oszczędność na skutek powyższego obniżenia	40.000
Ogółem zysk planowany na rok 1948	268.600

W sprawozdaniu za rok 1947 figurują następujące dane, dotyczące zbytu produkcji i zysku:

Wartość dostarczonej na rynek produkcji, obliczona według komercyjnego kosztu własnego	1.410.000
Zysk, osiągnięty ze zbytu	150.000
% rentowności $\left(\frac{150000 \times 100}{1.410.000} \right)$	10,64%

Z tego wynika, że przy obliczeniu stopy rentowności, przyjętej za podstawę planu na rok 1948, zaszła omyłka o 11,43% - 10,64% = 0,79%. Jednakże przed obniżeniem o tę różnicę rentowności planowanej, na rok 1948, konieczne jest wyjaśnienie przyczyn tej niezgodności pomiędzy oceną, opartą na danych

z trzech kwartałów, a wynikiem rzeczywistym całorocznym.

Zysk rzeczywisty ze zbytu produkcji w r.1947 - okazał się o 10.000 mniejszy, niżby wynikało na podstawie sprawozdania z trzech pierwszych kwartałów (150 tys.rb. zamiast 160 tys.rb.). Odpowiednio mniejszą okazała się wobec tego stopa rentowności (10,64% zamiast 11,43%).

Przypuśćmy, że różnica ta powstała wskutek wzrostu kosztu własnego w czwartym kwartale, spowodowanego niegospodarnością; a więc tym właśnie, nie zaś zwiększeniem ilości produkcji tłumaczy się wzrost jej wartości, obliczonej według kosztu własnego.

Jeżeli tak jest rzeczywiście, to postulowane obniżenie kosztu własnego powinno być w planie odpowiednio zmodyfikowane, gdyż nie należy stwarzać dla przedsiębiorstwa możliwości kontynuowania niegospodarnej polityki, jaka miała miejsce w czwartym kwartale r.1947.

Poprawiony odpowiednio rachunek wyglądać będzie jak następuje:

Wyszczególnienie	Obrachunek przedwstępny	Obrachunek poprawiony
Wolumen zbytu według kosztu własnego roku 1947	2.000.000	2.014.280 ^{x)}
Przyjęty za podstawę % rentow- ności	11,43%	10,64%
Zysk, obliczony na powyższej podstawie	228.600	214.320
Postulowane obniżenie kosztu własnego	2%	2,7%
Oszczędność na skutek tego obniżenia	40.000	54.280
Zysk planowany na rok 1948	268.600	268.600

x) Poprawka polega na powiększeniu sumy przedwstępnej (2000000) proporcjonalnie do zwiększenia sumy wartości produkcji w ostatecznym sprawozdaniu rocznym, tj. w stosunku $\frac{1410}{1400}$ (przypisek tłumacza).

W ten sposób w naszym przykładzie wskutek poprawienia, przyjętej za podstawę stopy rentowności oraz planowanego obniżenia kosztu własnego, skorygowany został również i wolumen sprzedaży, obliczony według kosztu własnego r.1947. Bezwzględna suma zysku, obliczona zgodnie z przyjętą za podstawę stopą rentowności, zmniejszyła się w porównaniu z obrachunkiem przedwstępnym o tyleż, o ile wzrosła suma oszczędności na skutek obniżenia kosztu własnego (14.280 rb.).

Ostateczny więc wynik pozostał po tej korekcie bez zmiany.

x   x   x

Omówimy teraz metody określania wielkości planowanych w zakresie obniżenia kosztu własnego.

Koszt własny jest najważniejszym sprawdzianem jakościowym pracy przemysłu. W koszcie własnym odbijają się jak w lustrze dodatnie i ujemne strony działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Oszczędności, osiągnięte w tej dziedzinie, są poważnym źródłem rozwoju socjalistycznej wytwórczości.

Koszt własny jest jednym z elementów planu narodowo-gospodarczego i projektowany jest przez organy planowania. Jednocześnie władze finansowe przy badaniu bilansów analizują również projekty, dotyczące kosztu własnego i wprowadzają do nich poprawki, uzgadniając je z organami planowania. Istota metod kontroli, stosowanych przy tych analizach przez władze finansowe, przedstawia się jak następuje:

Ze sprawozdań za rok poprzedni wybiera się sumy rzeczywistych kosztów produkcji towarowej - zarówno szczegółowe (dla poszczególnych elementów produkcji) jak i ogólne. Sumy te powiększa się odpowiednio do wzrostu programu wytwórczego. W ten sposób otrzymuje się sumy kosztów produkcji roku odnoś-

nego, oparte na normach z roku poprzedniego. Następnie dla każdego elementu produkcji projektuje się konieczne zmniejszenie kosztów. Wreszcie oblicza się stosunek procentowy sumy wynikowej zaprojektowanych obniżek do sumy rzeczywistego kosztu własnego. Odsetek ten jest właśnie projektowanym zadaniem w dziedzinie kosztu własnego.

Przykład. Program wytwórczości na rok 1948 jest o 20% zwiększony w porównaniu z rokiem poprzednim. Ogólna suma wydatków w roku 1947 wynosi 5.000.000 rb. Suma wydatków na rok 1948 wyniósłaby przy innych niezmiennych warunkach o 20% więcej, czyli 6.000.000 rb.

Wychodząc z tego założenia, projektuje się redukcję wydatków (według szczegółowych obrachunków) w wysokości 300.000 rb. Zadanie w zakresie zmniejszenia kosztu własnego w r.1948 wyniesie zatem $\frac{300000 \times 100}{6000000} = 5\%$. Szczegółowe obliczenie zadania wyglądać będzie jak następuje:

(w tys.rubli)

Grupy wydatków	Wydatki: rzecz- wiste w r.1947	Wzrost: progra- mu w%	Wydatki: w r.1948 wg norm: r.1947 (poz.2 x poz.3)	Zaprojek- towane obniżenie: wydatków (poz.2 x poz.3)	Procent zni- żki: dla da- tej gr. wydatków poz.5 x 100 poz.4	Procent zni- żki: w stosu- ku do sumy og. wydatków poz.5 x 100 6000
1	2	3	4	5	6	7
Surowce	2000	20	2400	- 65	- 2,71	- 1,08
Materiały pom.	500	20	600	+ 30	+ 5,0	+ 0,5
Paliwo	700	20	840	- 70	- 8,33	- 1,17
Robocizna brutto	1200	20	1440	- 90	- 6,26	- 1,50
Koszty war- sztatowe	300	20	360	- 45	-12,50	- 0,75
Ogólne koszty fabryczne	200	20	240	- 40	-16,66	- 0,67
Koszt wł.fa- bryczny ogółem	4900	20	5880	-280	- 4,76	- 4,67
Koszty handl.	100	20	120	- 20	-16,66	- 0,33
Ogółem koszt własny ko- mercyjny	5000	20	6000	-300	- 5	- 5

Przewidziane w powyższym obrachunku obniżenie procentowe kosztów handlowych ci ogólnofabrycznych opiera się na założeniu, że względna wielkość wydatków nie powinna rosnąć w porównaniu z rokiem poprzednim. Dlatego suma bezwzględna kosztów warsztatowych wzrosła tylko o 15 tys. rubli, podczas gdy w konsekwencji wzrostu programu wytwórczego mogłaby ona wzrosnąć o 60 tys. rubli. Robocizna przy wzroście programu o 20% zwiększyła się tylko o 12,5%. Wydatki na surowce i paliwo wzrosły również w mniejszym stopniu niż program wytwórczy. Tylko dla materiałów pomocniczych przewiduje się powiększenie wydatków, procentowo wyższe niż wzrost ogólnej wytwórczości (26%). Wzrost wydatków w tej dziedzinie przewiduje się zwykle w tych wypadkach, gdy, ze względu na brak niektórych materiałów pomocniczych, wydatek ich w roku poprzednim był poniżej normy. Szósta rubryka tablicy wykazuje, w jakim stopniu ma być obniżona dana grupa wydatków w porównaniu z rokiem poprzednim. Największą obniżkę obserwujemy w pozycji "koszty ogólnej", co zawsze musi nastąpić przy poważniejszym wzroście programu wytwórczego.

Rubryka ostatnia zawiera projektowane zadanie, dotyczące obniżenia kosztu własnego (5%) oraz podział tego odsetka pomiędzy poszczególne kategorie wydatków. Takie zróżniczkowanie daje jasne pojęcie o roli poszczególnych kategorii wydatków w ogólnym zadaniu.

Należy tu pamiętać, że zilustrowana tu metoda określenia postulowanego zniżenia kosztu własnego może mieć zastosowanie tylko wtedy, gdy nie ma zmian w asortymencie produkcji w porównaniu z rokiem poprzednim. W przeciwnym wypadku w rubryce 3 wykazuje się procent wzrostu tylko dla produkcji porównywalnej, ponieważ zadanie obniżki kosztu własnego dotyczy

tylko tej produkcji. Jeżeli przedsiębiorstwo w roku planowanym wytwarzać ma tylko nowe wyroby, to zadanie obniżenia kosztu własnego nie ma zastosowania, wysokość zaś tego kosztu określa się na podstawie planowanej kalkulacji. Z kolei wyjaśnimy tryb określania projektowanej zniżki kosztów.

W zakresie surowców, materiałów pomocniczych i paliwa bierze się pod uwagę zmianę cen i ew. obniżkę norm zużycia oraz wypadki substytucji danych materiałów przez inne.

Jeśli nie było zmiany cen, ani nie przewiduje się substytucji oraz jeśli nie ma szczegółowych norm zużycia materiałów, to sumę oszczędności w tych pozycjach określa się jak następuje: nadwyżkę zużycia surowca w roku poprzednim w porównaniu z planem zwiększa się o procent ogólnego wzrostu programu, otrzymany wynik stanowi właśnie projektowaną oszczędność w zużyciu surowców.

Przy zmianie cen z początkiem roku planowanego należy opracować obrachunek specjalny, zawierający zestawienie ilości i wartości zużytkowanych surowców według cen dawnych i nowych. Różnica powinna być dodana do sumy wydatków w rubryce 4 naszego przykładu i włączona do rubryki 5. Inaczej przedstawia się sprawa, gdy zmiana cen nastąpiła przed końcem roku poprzedniego, a więc odbiła się częściowo na poniesionych wówczas wydatkach. W tym wypadku należy dodać tę tylko część nadwyżki kosztu, która nie jest zawarta w rubryce 4.

Przykład. Wydatki na surowce w r.1947 wyniosły 1.200 tys.rubli, w czym zł 200 tys. z tytułu podrożenia surowca od 1 lipca. Program wzrasta o 10%. W każdym półroczu r.1947 przedsiębiorstwo wykonało tę samą ilość produkcji.

Gdybyśmy przy planowaniu wydatków na rok 1948 wyszli z podstawy tylko 1.200 tys. rubli, popełnilibyśmy błąd, gdyż

w sumie tej podwyższenie surowca uwzględnione jest tylko dla jednego półrocza nie zaś dla całego roku. Dlatego też ogólna suma wydatków na rok 1948 (przy założeniu wzrostu programu o 10%) wynosić powinna

$$(1200 + 200) 1,10 = 1540$$

Zmiany kosztu własnego w dziedzinie płac zależą od wzajemnego stosunku wzrostu wydajności pracy i przeciętnej płacy w projektach planu narodowo-gospodarczego. Wydajność pracy robotnika wyraża się w przeciętnej produkcji, obliczanej według cen niezmiennych. Jeśli produkcja na jednego robotnika wzrasta np. o 12%, a przeciętna płaca robocza o 5%, to istnieją wszelkie podstawy do tego, ażeby zmniejszył się udział płacy w koszcie własnym produkcji. Przy planowaniu funduszu płacy należy zatem przewidzieć pewną oszczędność w porównaniu z sumą płac, rzeczywiście wypłaconych w roku poprzednim; sumę tej oszczędności określa różnica pomiędzy tempem procentowego wzrostu przeciętnego zarobku i wydajności (w naszym przykładzie różnica ta wynosi o $12\% - 5\% = 7\%$). Wychodzi się przy tym z założenia, że wzrostowi programu produkcyjnego o 5% towarzyszyć będzie proporcjonalny wzrost funduszu płacy. Przyrost zaś produkcji o pozostałe 7% nie będzie wymagał dodatkowych wydatków na płacę roboczą.

Przykład. Należy określić sumę oszczędności w funduszu płacy w r. 1948 w porównaniu z 1947 na podstawie następujących danych (przy czym dla uproszczenia przyjmuje się niezmienną liczbę robotników w obu latach).

	1947	1948	% wzrostu
Produkcja brutto w cenach stałych	1000000	1120000	12%
Liczba robotników	100	100	0
Wydajność na 1 robotnika	10000	11200	12%
Fundusz płacy (faktyczny)	600000	630000	5%
Przeciętna płaca roczna	6000	6300	5%

Wydajność na jednego robotnika wzrosła o 12%, a więc w tymże stosunku (przy niezmiennej liczbie robotników) wzrośnie produkcja brutto. Płaca przeciętna wzrasta o 5% i w tymże stosunku wzrasta fundusz płacy.

Określimy teraz wysokość funduszu płacy, planowaną na rok 1948 przy założeniu, że wzrośnie on proporcjonalnie do wzrostu programu wytwórczego, tj. o 12%. Fundusz płacy wyniósłby wtedy:

$$\frac{600000 \times 112}{100} = 672.000 \text{ rubli.}$$

W rzeczywistości zaś wzrósł on o 5%, czyli o 630.000 rubli.

Oszczędność wynosi $672.000 - 630.000 = 42.000$, co musi być przewidziane w założeniach, dotyczących zmniejszenia kosztu własnego.

Oszczędność ta stanowi 7% funduszu płacy z roku 1947 (600.000 rubli). W stosunku zaś do funduszu płacy, obliczonego według norm roku poprzedniego dla zwiększonego programu produkcyjnego, oszczędność ta stanowić będzie:

$$\frac{42000 \times 100}{672000} = 6,25\%$$

Planując zmniejszenie kosztu własnego w zakresie kosztów ogólnych grupuje się koszty roku poprzedniego w zależności od stopnia, w jakim zmieniają się one przy wzroście programu produkcyjnego. Takie np. grupy wydatków, jak utrzymanie personelu administracyjnego, nie powinny wzrastać, o ile nie zachodzi konieczność uzupełnienia aparatu urzędniczego. Natomiast zależą od wzrostu programu pewne typy kosztów warsztatowych. Jednakże wzrost większości wydatków jest w zasadzie wolniejszy, niż wzrost programu.

Przykład. Koszty warsztatowe w r.1947 wyniosły 150 tys. rubli; w tym niezmiennie - 50 tys.rubli, zmienne w granicach 50% - 50 tys.rubli; zmienne proporcjonalnie do wzrostu programu -

50 tys.rubli. Program wzrasta o 20%.

Określimy sumę kosztów warsztatowych na rok 1948, Wyniesienie ona:

1 grupa	(niezmienna)	. . . . .	50 tys.rb.
2 grupa	= 50 +	$-\frac{50 \times 20}{100}$	: 2 = ... 55 " "
3 grupa	= 50 +	$-\frac{50 \times 20}{100}$	= . . . . . <u>60 " "</u>
R a z e m			165 tys.rb.

Gdybyśmy zaś przyjęli założenie proporcjonalności wzrostu wszystkich kosztów warsztatowych do wzrostu programu, wówczas suma ich przy wzroście programu o 20% wyniosłaby nie 165 tys.rubli, lecz:

$$150 + \frac{150 \times 20}{100} = 180 \text{ tys.rb.}$$

Wobec tego oszczędność na kosztach warsztatowych zaprojektowana być powinna w sumie $180 - 165 = 15$ tys.rubli.

Wzrost kosztów warsztatowych przewiduje się zatem w sumie absolutnej 15 tys.rb., co stanowi zwiększenie o 10% w porównaniu z rokiem poprzednim, wobec wzrostu programu produkcyjnego o 20%.

Oczywiście, wychodzimy tu z założenia, że wydatki rzeczywiste roku poprzedniego, na których oparte jest planowanie, są normalne. Jeżeli zaś ujawnione zostaną wśród nich wydatki niegospodarne, zostaną one skreślone, a więc suma oszczędności odpowiednio wzrośnie.

=====